

חוברת ב
תשס"ד • 2004

נפש לאסתר אומן זכרה לברכה
יוצא לאור על ידי מתן - מכון תורני לנשים, ירושלים.

נספח

הנהלה: מלכה בינה, פרופ' ישראל אומן, רחל פורסטנברג
מועצת מערכת: פרופ' שולמית אליצור, הרב דניאל אפשטיין, יוסי דוד,
ד"ר אביעד הכהן, ד"ר ברינה לוי, פרופ' אוריאל סימון, ירדנה קופ-יוסף
עורכת: ד"ר רבקה דביר-גולדברג
רכזת מערכת: נטע שפירא
עריכה לשונית: קרן גיאת
תרגום ועריכת תרגום: טל פרי, ד"ר אורה ויסקינד-אלפר
עיצוב גרפי: בתשי כחיי

שמות המשתתפים וכתובותיהם:

פרופ' מיכל אורון, החוג לספרות עברית, אוניברסיטת תל אביב, רמת אביב
יהודא גלינסקי, טורו קולג', ירושלים
ד"ר מיכאל גלצ'ינסקי, Program in Jewish Studies, Georgia State University, Atlanta
נאוה כהן, מתן, ירושלים
ד"ר יעל לזין, ת"ד 1140, ירושלים
ד"ר רחל מנקין, החוג להיסטוריה של עם ישראל, האוניברסיטה העברית, ירושלים
נילי סמט, מכללת הרצוג, אלון שבות, גוש עציון
פרופ' חביבה פדיה, החוג להיסטוריה של עם ישראל, אוניברסיטת בן גוריון, באר שבע
פרופ' אביגדור שנאן, החוג לספרות עברית, האוניברסיטה העברית, ירושלים
יעל שלוסברג, מתן, ירושלים

ISSN 1565-3625

© כל הזכויות שמורות

יוצא לאור על ידי מתן - מכון תורני לנשים. רח' רשב"ג 30, ירושלים
מען למכתבים: ת.ד. 8039 ירושלים 91080, טל: 02-6798688, פקס: 02-6798901
דוא"ל: netas@matan.org.il

כתב העת "מסכת" נוסד לזכרה של אסתר אומן, שהייתה מראשונות התלמידות בבית המדרש מת"ן. אסתר, שהקדישה את חייה לביתה ולגידול משפחתה, החלה לחבוש את ספסלי בית המדרש בהיותה בת שישים ושתיים, ולראשונה בחייה התעמקה בלימודי הגמרא, התנ"ך ומחשבת ישראל. לאחר שש שנים נפטרה ממחלת הסרטן. קורות חייה מגלמים אולי יותר מכל את מהפכת לימוד התורה לנשים שבדור האחרון.

תודות לפרופי דליה כהן, לעזה צבי ולזינט וחובי קסל
על הזכות להשתמש בציוריה וברשימותיה של זלדה

תוכן העניינים

11	שלוש נשותיו של רבי עקיבא אביהדור שנאן
27	אישה כמאן דמהילא דמיא – דומה האישה למי שמהול יעל לזין
47	מדרש ויקטוריאני' – גרייס אגילאר וספרה נשות ישראל סיכאל גלצינסקי
63	משהו חדש לגמרי' – התפתחותו של רציון החינוך הדתי לבנות בעת החדשה רחל סנקין
87	רשימות ורישומים זלדה
113	צדק וצדקה זלתפארט גדול שיזכרו שמוי – על הנוהג לייסד "הקדש" בספרד הנוצרית ועל הנצחת זכר הנפטר יהודא ד' גלינסקי
133	בקורת החברה בספרות הקבלה סיכל אורון
149	מקראות ומדרשות אין-טוב באדם שיאכל ושתה והראה את-נפשו טוב בעמלו' ההתמקדות בחיי החומר ומיצויים בספר קהלת על פי הפירוש המיוחס לרשב"ם נאוה כהן
167	בין 'ואכול שם לחם' לבין 'לא תאכל לחם' מוטיב אכילת הלחם בשני סיפורי נביאים וזיקתו אל תפישת הנבואה המקראית נילי סמט
183	יוסף ואסנת – סיפורה של שליחות יעל שלוסברג
205	ספר חדש רחל אליאור: מקדש ומרכבה, כהנים ומלאכים, היכל והיכלות במיסטיקה היהודית הקדומה דברים שנאמרו לרגל צאת הספר חביבה פדיה

תקצירים באנגלית

לכל איש יש שם
שנתן לו אלהים
ונתנו לו אביו ואמו
- - -

לכל איש יש שם
שנתן לו הים
ונתן לו
מותו

המשוררת זלדה נפטרה במוצאי יום השואה, אור לכ"ח בניסן תשמ"ד. שנים מעטות אחר פטירתה הפך עניין קריאת שמות הנרצחים לאירוע המרכזי של יום השואה ושירה של זלדה 'לכל איש יש שם' הפך לשירו של היום. וכך ערב יום פטירתה, בכל שנה ושנה, הופך השיר כעין מצבה חיה ושרה – לזכרה.

דומה כי יותר מכל דמות אחרת בעולמנו התרבותי מייצגת זלדה את החיבור שבין שלושת המושגים: אישה – יצירה – אמונה.

לרגל מלאת עשרים שנה לפטירתה מובאים בחוברת זו של מסכת רישומים אחדים ורשימות מתוך עיזבונה של המשוררת.

ממרחק רב של זמן ומקום, מאנגליה הוויקטוריאנית, ניבטת מבעד למאמרו של מיכאל גלצ'ינסקי דמותה הנשכחת כמעט של אישה יהודייה, גרייס אגילאר, אף היא – מאמינה ויוצרת, אך גם פעילה חברתית ולוחמת לשיפור מצבה ומעמדה של האישה היהודייה ובעיקר לחינוכה.

מאמרה של רחל מנקין עוסק אף הוא בסוגיית חינוכן של הבנות, אך במקום אחר: בגליציה, במאה התשע עשרה ובתחילת המאה העשרים עד לראשיתם של מוסדות 'בית יעקב'.

בהתייחסות שוויונית לאישה בתחום שהוא מטבע הדברים, נטול שוויון – כשרותן של נשים למול, עוסק מאמרה של יעל לוי.

אביגדור שנאן ויעל שלוסברג מנסים לחשוף את מעטה המיסתורין העוטף שתי דמויות של נשים מן המקרא ומן המדרש: אסנת בת פוטי פרע אשת יוסף ורחל [או שמא, לא רחל?] אשת רבי עקיבא.

בבעיות חברה, רווחה וסעד, בעיות של צדק וצדקה מְזמנים ומרחבים אחרים – מספרד הנוצרית במאה השלוש עשרה ומבעד לחיבורים קבליים מן המאה הארבע עשרה והחמש עשרה – דנים מאמריהם של מיכל אורון ויהודא גלינסקי. נילי סמט ונאוה כהן עוסקות בשאלות הנובעות מן הטקסט המקראי ומובילות אל מעבר לו.

חותמים את החוברת דבריה של חביבה פדיה על ספרה החדש של רחל אליאור העוסק בנתיבים שמימיים המובילים מן המקדש הארצי אל תבניותיו הרוחניות בספרות ההיכלות ובמיסטיקה היהודית הקדומה.

המאמרים בגיליון זה של מסכת ארוגים מגוונים שונים ומייצגים גישות שונות. אנו מקווים כי הם יעוררו גם בקוראים מסכת רחבה ומגוונת של הרהורים ותגובות.